

Dejanira Burmas Domančić
Muzej hvarske baštine
Hvar

UDK: (728.84+728.3+712)(497.583Hvar)“18/19“

LADANJSKA ARHITEKTURA U HVARU U RAZDOBLJU IZMEĐU DVA RATA

Na poticaj članka Joška Kovačića, „Gradnje i pregradnje kuća u Hvaru od 1813. do 1948.“ u kojem je autor popisao sve važnije građevinske radove u Hvaru u tom periodu, ovaj se članak bavi izgradnjom vila i ljetnikovaca u Hvaru u razdoblju između dva svjetska rata, te ih pokušava staviti u kontekst zbivanja u hrvatskoj arhitekturi u toga vremena.

Ključne riječi: *ljetnikovci, vile, historicizam, secesija, arhitektura hrvatske moderne*

Urbanistički razvoj grada Hvara do početka 20. st

Do početka 19. stoljeća urbanističku sliku grada Hvara tvori prostor povijesnog grada koji obuhvaća Grodu, srednjovjekovni grad smješten između zidina, Gojavu, predgrađe zapadno od Grode, te Burak, južno predgrađe, smješteno na obroncima brežuljka nasuprot Grodi. Između je glavni gradski trg, Pjaca, kao komunikacijsko središte između rečenih urbanističkih cjelina, te grada i njegova zaleđa i luke. Na Pjacu se nadovezuje Mandrač, a na zapadu uz obalu se pruža Fabrika.¹

Na prijelazu iz 19. u 20. st. događa se prvi ozbiljniji urbanistički zahvat u gradu nakon gradnje Fabrike, a to je izgradnja Rive i uređenje šetališta do franjevačkog samostana. Istovremeno, gradi se i zgrada carinarnice te uređuje zapušteni Mandrač. U to vrijeme se ruši povijesni sklop Kneževog dvora i na njegovu mjestu se gradi Hotel carice Elizabete. Ispunjavajući svoj program uređenja Hvara kao klimatskog lječilišta, Higijeničko društvo od 1910. do 1912. financira uređenje šetalište od Hotela carice Elizabete do uvale Marojevica, s perivojem, gradskim kupalištem s kabinama i teniskim igralištem.²

¹ Ana Marija Rajčić, Urbanistički razvoj grada Hvara, *Prostor* 14, 2006.

² Rajčić, Urbanistički razvoj.

Grade se i brojne stambene kuće na Pjaci, Rivi i Fabrici, a i nekoliko vila u historicističkim neostilovima.³

Između dva svjetska rata

U periodu između dva svjetska rata ubrzano se razvija turizam koji postaje glavna gospodarska djelatnost grada te potiče i brži komunalni i infrastrukturni razvoj. Hvar 1923. g. dobiva vodovod, a 1925. i malu električnu centralu, uređuje se cesta prema Starome Gradu i uvode nove brodske linije.

Godine 1925. uređen je „Park kraljice Marije“, prostor oko tvrđave Veneranda, a početkom 30-tih i perivoj ispod Fortice „Park kralja Aleksandra“. Prema uvali Križa uređuje se tzv. „Egipatsko šetalište“, a nasuprot starog kupališta, gradi se po projektu Silvija Sponze novo kupalište u art deco stilu s polukružnom centralnom zgradom i nizovima kabina koje se u blagom luku, prateći konfiguraciju uvale, lančano nastavljaju s obje strane glavne zgrade.

Ovi su urbanistički zahvati povezali povijesni dio grada s uvalama na istoku i zapadu i time ih učinili pogodnima za novu izgradnju, pa se u tom periodu grad prvi put počinje širiti izvan granica zacrtanih krajem srednjeg vijeka.

Tako Križna luka i Križni rat, te Prva i Druga Marojeвица zbog svojih atraktivnih pejzažnih i povoljnih geoprostornih odlika, te povezanosti sa starom gradskom jezgrom, postaju izuzetno zanimljive privatnim investitorima za izgradnju svojih ljetnikovaca i vila.

Prve vile se grade na općinskom zemljištu, koje je općina rasparcelirala te ga je povoljno prodavala uz uvjet kratkog roka izgradnje (dvije godine, inače vlasnik gubi parcelu). Međutim, interes je bio velik a takvih parcela nije bilo dovoljno, pa se 1934. g. javlja potreba da se u tu izgradnju uključe i zemljišta privatnih vlasnika, te se pristupa izradi regulacijskog plana.⁴

Općina je također propisala da kuće moraju biti građene u bijelom hvarskom kamenu iz Križne luke, što je osim estetske svrhe, omogućavalo prihod općini i radnoj snazi.⁵

Krajem dvadesetih te tridesetih godina 20. st. na ovim se gradskim prostorima tako odvija intenzivna izgradnja. Grade se mahom ladanjski objekti, odnosno

³ Vila Marchi i kuća Kasandrić u neorenesansnom stilu te kuća Novak-Bonaparte s neobaroknim ukrasima - Joško Kovačić, *Gradnje i pregradnje kuća u Hvaru od 1813. do 1948. godine, Grada i prilozi za povijest Dalmacije* 19, 2005.

⁴ Muzej hvarske baštine, Mali fondovi (nadalje MF) 23, 27.

⁵ Kovačić, *Gradnje i pregradnje*.

obiteljske kuće i vile. Naručitelji su bili uglavnom imućne obitelji iz Zagreba, Beograda, strani diplomati, te u manjoj mjeri, domaći investitori.

To je vrijeme kada se u hrvatskoj arhitekturi, kao posljedica nagle poslijeratne ekspanzije kapitala odvija opsežna i intenzivna graditeljska djelatnost, a prodor avangardnih ideja prema modernoj arhitekturi odvija se gotovo paralelno s ostatkom Europe. Mnogi arhitekti školovani u inozemstvu nositelji su tih modernih stremljenja u arhitekturi i svježih ideja, počevši od Loosovih nazora o pročišćenju arhitektonskih oblika, futurizma, kubizma, konstruktivizma, Bauhausa i De Stijla, i to rezultira priklanjanju funkcionalizmu i slobodnoj tlocrtnoj koncepciji, uvođenju modernih materijala i oblikovanju odmjerenih ploha pročelja. Tome je dodatno doprinijelo i otvaranje Visoke tehničke škole u Zagrebu, koja je u tom smjeru odgajala nove generacije domaćih arhitekata. Naravno da su istovremeno egzistirali i oni koji su zadržali obilježja eklekticizma, pogotovo je prisutan zakašnjeli utjecaj secesije, ali i niz arhitekata i gradnji postsecesijskih karakteristika koji u sebi često nose i naznake novih nazora.⁶

U tom kontekstu valja spomenuti i poznatu polemiku koja se vodila u splitskim novinama *Novo doba* 1931. g. između likovnog kritičara i konzervatora Koste Strajnića iz Dubrovnika i Vinka Brajevića, urednika *Novog doba*, o opravdanosti prodora moderne i avangardne arhitekture u Dalmaciju. Brajević zastupa tradicionalni, kontekstualni pristup, dok se Strajnić zalaže za brigu i čuvanje baštinjene arhitekture, ali zagovara prodor moderne arhitekture koja mora stvarati harmoniju s ambijentom i krajolikom. U polemiku su se uključili i mnogi arhitekti, urbanisti i konzervatori, zastupajući jednu ili drugu poziciju.⁷

Mnoga od ovih karakterističnih zbivanja u hrvatskoj arhitekturi u vremenu između dva rata, mogu se prepoznati i na ostvarenjima ladanjske arhitekture koja je u tom vremenu nastajala u novim urbanim cjelinama grada Hvara.

Potrebno je napomenuti da se i inače u hrvatskoj međuratnoj arhitekturi veliki dio izgradnje odnosi baš na projektiranje i izvođenje obiteljskih kuća i vila. Upravo je individualna izgradnja bila ona koja je najlakše i najočitije poprimala odraze suvremenih načela i avangardnog izričaja iz razloga što je arhitektima bilo puno jednostavnije svoja smjela i moderna rješenja nametnuti privatnim investitorima, dok su javne gradnje bile uvijek predmetom natječaja i stroge društvene kontrole u koju su uvijek bila uključena različita mišljenja.⁸

⁶ Tomislav Premerl, *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata, nova tradicija*, Zagreb, 1990.

⁷ Darija Radović Mahečić, *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, Zagreb, 2007.

⁸ Premerl, *Hrvatska moderna arhitektura*.

Tako su u ovom segmentu arhitektonske djelatnosti nastala važna i nezaobilazna djela hrvatske moderne, a u literaturi se među antologijska ostvarenja takvih gradnji navode kao primjeri i ljetnikovci arhitekata Alfreda Albinija te Mladena Kauzlarić i Stjepana Gomboša u Hvaru.⁹

Osim spomenute trojice, koji pripadaju najistaknutijim hrvatskim arhitektima svoga vremena, u Hvaru djeluje još čitav niz projekatata čija ostvarenja variraju od konzervativnijih rješenja klasičnih tlocrta s retro dekoracijama pročelja, preko zanimljivih postsecesijskih gradnji do iznenađujuće modernih rješenja u literaturi manje poznatih inženjera i lokalnih poduzetnika.

Alfred Albini, kuće Zorislava Dukata i Rudolfa Matza

Ove dvije vile izgrađene na Križnom ratu 1936. g. stavljamo na početak pregleda hvarskih ladanjskih objekata nastalih između dva svjetska rata, iz razloga jer su, uz još dva objekta, koje su zajednički projektirali druga dva poznata zagrebačka arhitekta tog vremena, Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, davno prepoznate kao reprezentativna, pa i antologijska djela hrvatske moderne arhitekture.

Opus arhitekta Alfreda Albinija (1896.-1978.) zauzima nezaobilazno mjesto u povijesti hrvatske arhitekture 20. stoljeća. Školovan u Beču i Zagrebu, djelovao je kao projektant, teoretičar arhitekture te kao profesor na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Njegova djela, među njima i ove dvije vile, smatraju se *konstitutivnim elementima hrvatske moderne arhitekture, mahom i njezine antologijske vrijednosti*.¹⁰

Albini je često i rado boravio u Hvaru, stoga ne čudi da je u regulacijskom planu Križne luke, koji je projektirao početkom tridesetih godina, bila planirana i njegova vlastita vila. Na prethodno rasparceliranom terenu, na strmoj padini u borovoj šumi, projektirao je sklop od sedam objekata, zamišljen kao jedinstvena i cjelovita urbanistička cjelina. Vile su bile planirane u nizu, između gornje prilazne ceste i donje koja, prateći liniju obale, vodi prema uvali Pokonji dol. Sve su kuće bile izmahnute prema gornjoj strani parcela, tako da ih od donje ceste dijele mediteranski vrtovi koji su, iako odijeljeni, trebali djelovati kao jedinstvena hortikultura cjelina.¹¹

⁹ Premerl, *Hrvatska moderna arhitektura*; Darja Radović Mahečić, *Ljetnikovci i vile između dva svjetska rata - avangarda i tradicija, Dvorci i ljetnikovci. Kulturno nasljeđe kao pokretač gospodarskog razvoja*, Zbornik radova, Zagreb, 2006.

¹⁰ Andrej Uchytíl - Karin Šerman - Zrinka Barišić Marenić, *Arhitekt Alfred Albini - Rani radovi*, *Prostor* 18, 2010.

¹¹ Radović Mahečić, *Moderna arhitektura*; Uchytíl i dr., *Arhitekt Alfred Albini*.

Četiri su vile bile zamišljene kao varijacije modularnog tipa trokrilnih prizemnica, jedna je manja jednokrilna prizemnica, dok su dvije trebale biti jednokatnice s kolonadama na pročelju.

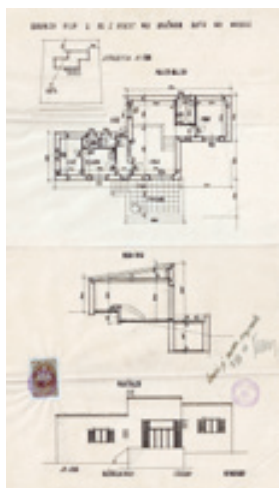
Alfred Albini, idejno rješenje ansambla vila na Križnom ratu, fotografija iz Darija Radović Mahečić, *Moderna arhitektura u Hrvatskoj 1930-ih*, Zagreb, 2007.

Od ovih sedam kuća izvedene su samo dvije, za dr. Zorislava Dukata, odvjetnika iz Zagreba, te zagrebačkog kompozitora Rudolfa Matza.

Kuća Dukat ima otvoreni tlocrt sastavljen od tri krila, različitih visina s jednostrešnim krovom. Prilazi joj se stepenicama s donje ceste kroz vrt, preko izdignute terase, koja je sklopivim vratima povezana s dnevnom sobom, čime je postignuto prožimanje vanjskog i unutrašnjeg prostora. Dnevni je prostor s jedne strane, s nekoliko stepenica, povezan sa spavaćim dijelom, a s druge s uslužnim prostorijama.

Dukatovu kuću Albini gradi na tradicionalan način (kamenom zidu, vanjsko stubište, prozori s griljama, kupe kanalice, karakteristični kameni dimnjaci). Uvažavajući, no istodobno i apstrahirajući dane karakteristike podneblja, on u ovom slučaju uspijeva ostvariti, uza sve asocijativne elemente, baš kao i na vili Meixner u Zagrebu, suveren i osamostaljen korpus moderne arhitekture.¹²

¹² Uchytil i dr., Arhitekt Alfred Albini.

Alfred Albini, vila Dukat,
Muzej hvarske baštine, MF
423.46

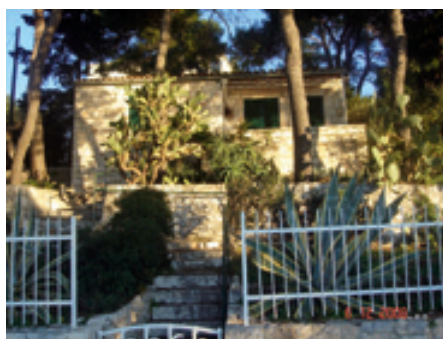

Alfred Albini, vila Dukat

Nedaleka kuća Matz minijaturnih je dimenzija, građena od rustično obrađenog kamena, također s jednostrešnim krovom. Na izvedbenom projektu¹³ vidljivo je da je natkriveni dio ulazne terase skraćen u odnosu na originalnu verziju. Interijer, iako se sastoji samo od dnevne i spavaće sobe te nusprostorija potvrđuje Albinijevu sposobnost maksimalne iskoristivosti i funkcionalne organizacije prostora.

Alfred Albini, vila Matz, MF 423, 33

Alfred Albini, vila Matz

¹³ MF 423, 33.

Kuća Dukat i Matz arhitektonska su djela koja u najboljem smislu spajaju moderna i suvremena rješenja i potrebe naručitelja s lokalnom graditeljskom tradicijom uz potpunu uklopljenost i prilagodbu pejzažno prostornim karakteristikama okoliša.

Iako je Alfred Albini projektirao i realizirao mnoge, za hrvatsku modernu arhitekturu značajne objekte, poznato je da je on sam, kuću Dukat smatrao svojim najuspjelijim projektom.

Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, vila Ladany i vila Ronin

Mladen Kauzlarić (1896.-1971.) i Stjepan Gomboš (1895.-1975.) kao uspješan projektantski tandem, 1930ih godina projektiraju mnoge istaknute javne i stambene objekte u cijeloj Hrvatskoj. Njihova djela karakteriziraju pročišćenost oblika i kreativni funkcionalizam, te u slučaju projektiranja vila na obali, diskretne reminiscencije na tradiciju u korištenju materijala i obliku otvora.

*Tijekom desetak godina zajedničkog djelovanja, svojim plodnim stvaralaštvom, ovi su arhitekti dali bitno obilježje razvoju hrvatske moderne arhitekture.*¹⁴

Vila Zagrepčanke Emilije Ladany sagrađena je 1936. na rtu Marojevice. Jednokatnica s prizemnim aneksom smještena je po sredini pravokutne parcele. Prostor je organiziran tako da je u prizemlju smješten dnevni dio s terasom, kuhinjom i sobom za služavku, a na katu spavaći dio. Izvedena je u fino klesanom kamenu, veoma jednostavnih i pročišćenih oblika u kojima dolazi do izražaja smisao za nenametljivost u odnosu na okoliš. Kamena oplata, krov u kupi kanalicama i jednostavni otvori s griljama, decentni su elementi poštivanja tradicionalne graditeljske baštine.

Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, vila Ladany, MF 423, 45

¹⁴ Premerl, *Hrvatska moderna arhitektura*.

Vila građena za Dragicu Ginić- Ronin 1937., nalazi se na Križnom ratu. Zbog kosog terena, terasa je riješena kao uzdignuti podest grublje kamene oplata, dok je kuća obložena finim kamenim pločama. U uglu prizemlja jednokatnice dva „volta“ formiraju lođu, koja tako otvara pogled s terase i dnevnog boravka na jug i zapad. Sa sjeverozapadne strane glavnom objektu je pridružen manji prizemni, u kojem su pomoćne prostorije povezane s dnevnim prostorom u prizemlju glavnog objekta, dok su na katu spavaće sobe i knjižnica.

Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, vila Ronin, MF 379a, 277

Mladen Kauzlarić i Stjepan Gomboš, vila Ronin

Kuriozitet je da su ove dvije vile imale prve privatne telefonske priključke u gradu.¹⁵

*Sve Kauzlarić-Gomboševe obiteljske kuće i vile nastaju unutar osnovne geometrijske sintakse i izrazito su pročišćenih arhitektonskih oblika, a njihove interijere uvijek krasi kvalitetan raspored i jednostavnost, neovisno nalaze li se u Novakovoj ulici u Zagrebu ili na Hvaru.*¹⁶

¹⁵ *Art deco: umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*, Zagreb, 2011. (autor poglavlja o arhitekturi Aleksander Laslo).

¹⁶ Mahečić Radović, *Moderna arhitektura* - u ovoj je publikaciji vila Ronin pogrešno navedena kao vila Ladany.

Fabijan Kaliterna, Carinski dom

Praški đak, Fabijan Kaliterna (1886.-1953.) bio je najplodniji splitski arhitekt ovog perioda, vrlo utjecajan i cijenjen u svom gradu. Ostvario je više od 200 projekata, većinom u Splitu, pa se s pravom može reći da je dao svoj pečat izgledu Splita, što je osobito vidljivo na predjelu Bačvice, koje su do danas zadržale ugođaj njegove arhitekture. U ranijim je radovima težio sintezi secesijske stilizacije s dalmatinskim graditeljskim nasljeđem, a s vremenom ublažava stilsku slikovitost i približava se suvremenoj funkcionalnoj arhitekturi.¹⁷

Vezano uz spomenutu raspravu o tradicionalnom i kontekstualnom, odnosno isključivo modernom pristupu novim gradnjama u Dalmaciji, on je bio umjereniji pobornik tradicionalnog pristupa.

Carinski dom, odmaralište Udruženja carinskih službenika iz Splita, izgrađen je po njegovom projektu 1933. u Marojevici i podsjeća na brojne Kaliternine gradnje u Splitu. Dvokatnica smještena na velikoj ograđenoj parceli evocira izgled starih gradskih palača, s karakterističnim polukružnim otvorima, posebice s balkonskom triforom i ogradom „venezianom“. Također, kao i u njegovim drugim radovima, vidljiva je težnja za monumentalnosti. Ipak, njegovi neostilski elementi nisu doslovni, uprošćeni su i stilizirani, te s mjerom i ritmom raspoređeni po plohama pročelja.

Današnje je stanje izmijenjeno brojnim nadogradnjama, najprije odmarališta Radoslav Tadić, kasnije hotela „Croatia“

Fabijan Kaliterna, Carinski dom, Muzej hvarske baštine, fond Benčić

¹⁷ Duško Kečkemet - Stanko Piplović, KALITERNA, Fabjan, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9464>.

Josip Kodl, vila Lazarević

Josip Kodl (1887.-1971), rođen u Češkoj, živio je u Splitu, a između dva rata bio je voditelj Općinskog tehničko-građevinskog odjeljenja. Svojim je radom obilježio je kasne dvadesete i tridesete godine 20. stoljeća na splitskoj arhitektonskoj sceni. Izveo je niz zgrada i intervencija u javne gradske prostore, a za razliku od Kaliterne bio je pobornik isključivo modernog pristupa u arhitekturi, što je dokazao svojim smjelim projektima. Zauzima se za načelo unošenja novih suvremenih stilova u povijesne ambijente i, vjerojatno najviše njegovom zaslugom, splitska se općina u to vrijeme opredijelila za funkcionalizam pri gradnji objekata javne namjene.¹⁸

U Hvaru je, također u Marojevici, po njegovom projektu iz 1930. izgrađena vila za veleposlanika Kraljevine Jugoslavije u Varšavi, Branka Lazarevića.¹⁹

Jednokatnica u finom kamenu, pročišćenog pročelja s terasom-trijemom u prizemlju kojoj se prilazi stepenicama, te terasom na prvom katu. Ritam simetričnih trokrilnih otvora, stupova, te jednostavne horizontalne ograde, stvara vrlo odmjeran i elegantan dojam.

Djelomično ukopana konoba povezana je s prizemljem u kojem su dnevni prostori funkcionalno raspoređeni i povezani, dok je na katu spavaći dio.

Josip Kodl, vila Lazarević, fond Benčić

Josip Kodl, vila Lazarević, MF 379a, 234

Vlasnik vile Lazarević, kasnije je dao uzidati brojne arhitektonske fragmenta sa starih hvarskih kuća.²⁰

¹⁸ Darovan Tušek, *Split - Arhitektura 20. stoljeća*, Split, 2011.; Radović Mahečić, *Moderna arhitektura*.

¹⁹ Kovačić, *Gradnje i pregradnje*.

²⁰ Kovačić, *Gradnje i pregradnje*.

Ante Barač, vila „Leposava“

Jedan od prvih ljetnikovaca u Hvaru, vila „Leposava“ sagrađena je 1928. g. u uvali Križa, nedaleko Franjevačkog samostana za Miodraga Stamenkovića iz Beograda, ministra u vladi tadašnje Kraljevine SHS,²¹ po projektu Ante Barača, još jednog arhitekta koji je ostavio značajan trag u međuratnoj arhitekturi Splita. Ova raskošna jednokatnica ima u prizemlju trijem s dva luka koji čine lođu, a na katu fini ritam četvrtastih i polukružnih otvora. Ogradni zid je riješen u rustično obrađenom kamenu, oplata prizemlja je fine obrade, dok je kat u žbuci. U prizemlju su blagovaonica, kuhinja, sprema i prostor za služavku, a na katu sobe i veranda.

Ante Barač, vila „Leposava“, MF 379a, 218

Ante Barač, vila „Leposava“, fond Benčić

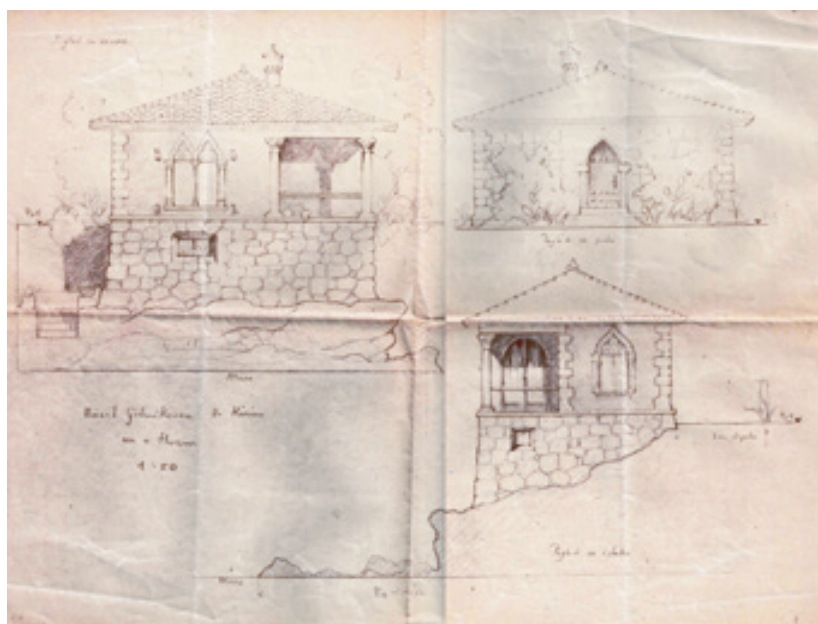
²¹ Isto.

Ašer Kabiljo, vila Kirin

Iz 1930. godine je minijatura vila Kirin, vrlo prepoznatljiva zbog svoje slikovitosti i položaja na ulazu u hvarsku luku. Za nju je projekt napravio zagrebački arhitekt Ašer Kabiljo (1903.-1994.), vjerojatno po idejnom rješenju vlasnika, slikara i ilustratora Vladimira Kirina, poznatog autora grafičkih mapa hrvatskih gradova, među njima i Hvara, u kojima je s minucioznom preciznošću, „portretirao starine“.

Ta njegova zaljubljenost u arhitektonsku baštinu došla je do izražaja pri gradnji ovog minijaturnog ljetnikovca, na kojem su svi arhitektonski i dekorativni elementi originalni fragmenti sa starih hvarskih palača. Zahvaljujući detaljnim bilješkama izvođača, Dragutina Štambuka, poznato je porijeklo gotovo svih ugrađenih ulomaka.²²

Skicu pročelja kuće koju donosimo napravio je vlasnik, slikar Vladimir Kirin.

Vila Kirin, crtež Vladimira Kirina MF 423, 2

²² Isto.

Silvije Sponza, vila “Alexandrie”

Silvije Sponza (1889.-1960.), ing. građevinarstva, bio je rodom iz Šibenika, a studij je završio u češkom Brnu. U svom bogatom profesionalnom životu obnašao je brojne službe vezane uz svoju struku diljem tadašnje države, a uz to bio i istraživač i izumitelj, vlasnik mnogih patenata. Godine 1923. osniva u Hvaru tvrtku koja se bavila izvozom kamena i mramora, te dvadesetih i tridesetih u Hvaru projektira više objekata javne i stambene namjene, među njima i svoju obiteljsku vilu, te još nekoliko za druge naručitelje.²³

Najpoznatija njegova arhitektonska djela su kuća Šare i carinarnica u Šibeniku.²⁴

Sponzini projekti iz vremena između dva rata, variraju između historicističkog pristupa, s doslovnim citiranjem romaničko-gotičkih elemenata, do projekata s ublaženom slikovitosti koja se približava funkcionalnoj arhitekturi.

Vila *Alexandrie* u Marojevici, koju je projektirao za umirovljenog generalnog konzula Aristotela Petrovića iz Sarajeva 1923. g.²⁵ jednokatnica je naglašeno historicističkih reminiscencija, od pristupnog trijema s kolonadama i balustradom, neoromaničke bifore i prozora na katu do vijenca križnih otvora u potkrovlju i nizu kamenih konzola koje nose oluk.²⁶

U takvom je stilu 1934. g. napravio projekt za svoju obiteljsku vilu u predjelu Lucica, ali je ona dvije godine kasnije sagrađena u skromnijem i modificiranom obliku, te puno kasnije nadograđena. Potpuno je drugačijeg izgleda kuća u Križnoj luci koju je 1935. g. projektirao za Nikolu Ivanovića. Jednokatnica u žbuci, s jed-

Silvije Sponza, vila “Alexandrie”, MF 379a, 195

²³ Ljupče Sponza-Perković, Silvije Sponza, *Periodični izvještaj CZKBOH* 163, 1999.

²⁴ Mahečić-Radović, *Moderna arhitektura*.

²⁵ Kovačić, *Gradnje i pregradnje*.

²⁶ Zahvaljujem Teu Jeličiću, prauuku Aristotela Petrovića na informacijama i pomoći prigodom fotografiranja kuća u Marojevici.

nostavnim četvrtastim prozorima s griljama, ožbukanog pročelja bez ikakvih dekorativnih elemenata, tek je prizemlje u rustično obrađenom kamenu kao diskretni podsjetnik na tradiciju.

Mihovil Novak, vila Novak i vila Chamorel

Miho Novak (1890.-1958), arhitekt rodom iz Hvara, živio je i djelovao u Splitu, a u Hvaru je po svom projektu izgradio vlastitu obiteljsku vilu u Marojevici 1929., te vilu Chamorel, također u Marojevici 1934., u suradnji s arhitektom Cicillianijem.²⁷

Njegova vila iz 1929. g. ima projekt L tlocrta koji se sastoji od prizemlja i kata, pri čemu su fasade riješene u ritmovima istaka, s naglašeno kubističkim dojmom. U prizemlju, ogradni zid ima završetak u obliku tri lateralne stepenice, čiji se ritam ponavlja na zadnjoj etaži, kao spoj istočnog, nižeg krila s ravnim krovom na kojem se nalazi vodospremnik.

Prizemljem južnog pročelja dominira s dvije strane rešetkasto zastakljena veranda, a istog je izgleda izduženi otvor na istočnoj fasadi, koji osvjetljuje stubište. Nad verandom, na katu izbačen je balkon s betonskim ogradnim zidom, koji dužinom slijedi horizontalu ogradnog zida u prizemlju.²⁸

Mihovil Novak, vila Novak, MF 379a, 224

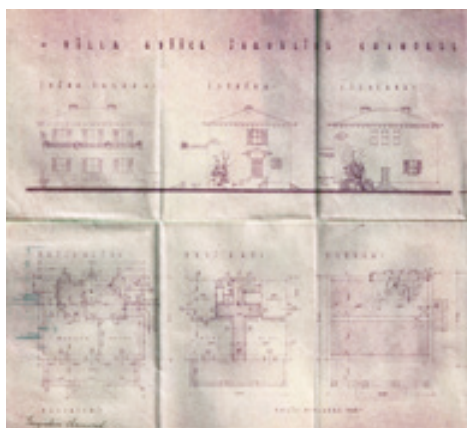
Mihovil Novak, vila Novak, fond Benčić

²⁷ Kovačić, Gradnje i pregradnje.

²⁸ Nažalost, naknadno dodana terasa u prizemlju izbačena na kamenim stupovima narušila je cjelovitost izvornog rješenja.

Obiteljska vila Mihovila Novaka građena je s potpunim odmakom od lokalne graditeljske tradicije, a primjenom suvremenih materijala (armirani beton, istaknute staklene površine), te ravnim završetkom krova, vidno odskače od ostalih onovremenih gradnji, te predstavlja prvi primjer potpuno suvremenog pristupa arhitekturi u Hvaru, te vrlo avangardno i smjelo rješenje za to vrijeme u hrvatskim okvirima. Za razliku od spominjanih primjera suvremenih gradnji koje se nastoje oblikom i materijalima uklopiti u okoliš i tradiciju, ovaj objekt pripada onoj vrsti moderne arhitekture koja kontrastnim materijalima i volumenima želi stvoriti nove oblike i odnose u prostoru.

Projekt za vilu Jacqueline Chamorel, kćeri tadašnjeg švicarskog veleposlanika u Jugoslaviji, ing. Novak supotpisuje s drugim, poznatijim splitskim arhitektom Emilom Cicilianijem. Projekt je datiran 1933., a kuća dovršena u lipnju 1934.²⁹

Novak-Cicilliani, vila Chamorel, MF 423, 9

Novak-Cicilliani vila Chamorel

Kuća jednostavnog četvrtastog tlocrta, kamenog pročelja bez dekoracija ima na istoku istaknuti trijem koji ujedno čini balkon kata. Na trijem u prizemlju se nastavljaju salon i blagovaonica, a na katu sobe s izlazom na balkon. Danas je u sastavu hotela „Croatia“.

²⁹ Kovačić, Gradnje i pregradnje.

Vladimir Šramel, vila Joana i vila “Herta”

Vladimir Šramel, (1901.-?) građevinski inženjer, studij je završio na sveučilištu u Ljubljani. Prije Drugog svjetskog rata vodio je u Ljubljani ugledno građevinsko poduzeće “Tehna” s kojim je radio poslove u Sloveniji i drugim krajevima Jugoslavije. U to vrijeme ga se spominje kao autora projekata za sanatorij na Goliniku, pivovarnu Laško, obnovu riječke luke...³⁰

U Hvaru, u Marojevici projektirao je dvije susjedne vile, za istu vlasnicu, Hubertu (Hertu) Tychačkovu, a obje je gradilo spomenuto građevinsko poduzeće „Tehna“.

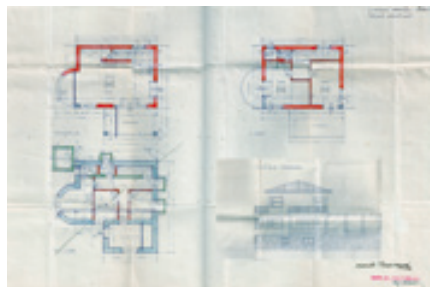
Prva, vila Joana, jednokatnica u žbuci, s kamenim vijencem u prizemlju, dovršena je 1934. g.

Druga, vila “Herta” dovršena 1936., dvokatnica je s polukružnom istakom na zapadu, te dvije terase na drugom katu. Kuća je dijelom u žbuci, dok je polukružna istaka i prizemlje u kamenu.

Na istaku se nastavlja prilazni kameni trijem sa pergolom. U prizemlju su uslužne prostorije, dok je cijeli prvi kat jedna prostorija, salon s polukružnom terasom koja je od salona odvojena četverokraknim vratima, a salon također ima izlaz na trijem. Na katu su dvije sobe, svaka s izlazom na svoju terasu.

Vladimir Šramel, gradnja vile “Herta”, fotografiju ustupio Prosper Maričić

Vladimir Šramel, vila “Herta”, MF 423, 44

³⁰ Ing. Vladimir Šramel - petdesetletnik, *Gradbeni vestnik* 7-8, 1951.

Za vilu je Šramel navodno dizajnirao i sav namještaj (uništen u 2. svj. ratu).³¹

Ova elegantna vila svojim izgledom i unutrašnjim rasporedom svjedoči o visokom standardu stanovanja u kojem se važnost pridaje udobnosti i funkcionalnosti, posebno u unutrašnjem rasporedu i velikom broju vanjskih površina povezanih s unutrašnjim prostorijama.

Andrija Žuanić, vila Aranjoš

Andrija Žuanić, poduzetnik rodom iz Komiže (1907.-1982.), živio je i radio neko vrijeme u Hvaru i tu je ostvario više kvalitetnih projekata. Od vila, potpisuje projekt i izvedbu vile Bošković Gazari iz 1937. u drugoj Marojevici, te vilu Aranjoš iz 1938. na Križnom ratu.³²

Vila Aranjoš sastoji se od suterena, prizemlja i kata. Pročelje je od bijelog kamena, nešto rustičnije obrade, a dinamiku volumenu daje polukružna istaka na zapadnom pročelju proteže se kroz prizemlje i prvi kat. U suterenu su pomoćne prostorije i konoba za vino, u prizemlju prilazna terasa sa dnevnim prostorima, a na katu spavaći dio.

Andrija Žuanić, vila Aranjoš

³¹ Kovačić, Gradnje i pregradnje.

³² Isto.

Marin Duplančić, vila Pavlu

Marin Duplančić (1887.-1962.), poduzetnik i projektant iz Splita, autor je projekta vile „Pavlu“ iz 1935. u uvali Podstine, te vile „Cadere“ iz 1938. u Dru-
goj Marojevici.³³

Vila Pavlu dovršena je 1935. g. a naručitelj je bio tadašnji čehoslovački veleposlanik u Jugoslaviji Bohdan Pavlu, u tada potpuno nenaseljenoj uvali Podstine, na parceli desetak metara iznad mora, orijentiranoj prema Paklenim otocima. Prizemnica u kamenu, L tlocrta, s jednostrešnim krovom u kupi kanalicu, ova je vila izvrstan primjer vrlo uspješnog spoja tradicionalne gradnje i modernog pristupa arhitekturi uz maksimalno korištenje svih prednosti terena. Na manje krilo objekta, u kojem su smještene uslužne prostorije (služavka, sprema, kuhinja), prema jugu se nadovezuje trijem na okruglim stupovima, a prema istoku glavni dio zgrade. U tom su dijelu prema jugu okrenute dnevna i spavaće sobe, a posebni kuriozitet čini velika izdužena garderoba u stražnjem, sjevernom dijelu kuće, s pristupom iz svake od tri spavaće sobe (danas popularni „walk in closet“). Pri organizaciji prostora, projektantu je očito bilo važno da svi dnevni i spavaći prostori imaju pogled prema moru, dok je nusprostorije smjestio okrenute na sjever. Način na koji je povezao kuhinju, blagovaonicu i dnevni boravak, te organizacija ostalih prostorija, ne predstavljaju samo primjer modernog i funkcionalnog prostora za ono vrijeme, on izgleda suvremeno čak i iz današnje perspektive ugodnog, udobnog i kvalitetnog stanovanja. Vila je sagrađena prije Albinijevih kuća Matz i Dukat i po svemu im je mogla parirati. Šteta što je danas potpuno nestala, najprije utopljena u dogradnje odmarališta osječke „Svilane“, a kasnije srušena prilikom gradnje hotela „Podstine“.

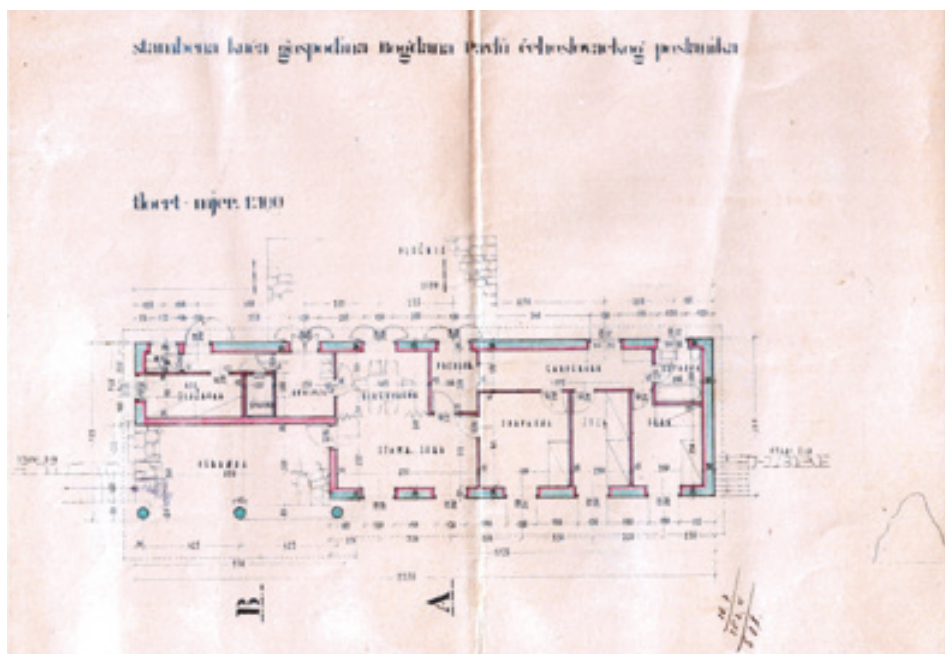

Marin Duplančić, vila Pavlu, MF 423, 29

³³ Isto.

Marin Duplančić, vila Pavlu, fond Benčić

Marin Duplančić, vila Pavlu, MF 423, 29

Zaključak

Razdoblje kasnih dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća, u graditeljskoj baštini Hvara, obilježila je intenzivna izgradnja ljetnikovaca i vila u istočnim i zapadnim gradskim predgrađima.

U ovom pregledu tih gradnji nisu obuhvaćeni svi objekti ladanjske arhitekture iz tog vremena, već su izabrani najkvalitetniji primjeri stilova koji su se u tom periodu primjenjivali.

Pri gradnji vila u Hvaru bili su angažirani brojni projektanti, a njihovi projekti variraju od eklektičkih, koji doslovno ponavljaju stilske elemente i teže monumentalnosti, preko objekata na kojima su vidljivi odjeci secesijske stilizacije, do potpuno suvremenih, koji su se priklonili novim materijalima i funkcionalizmu. Posebno treba spomenuti ljetnikovce koje su projektirali Alfred Albini, te Kauzlarić i Gomboš, koji su od ranije svrstani među najbolje primjere ladanjske arhitekture hrvatske moderne, ali i vrlo suvremene i kvalitetne gradnje, kao što su vila Pavlu Marina Duplančića, zatim vila “Herta” Vladimira Šramela, te vila Lazarević Josipa Kodla. Ovi su objekti, ali i većina ostalih o kojima se u članku govori, uklopljeni u okoliš na način da poštuju i koriste prostorne vrijednosti terena, a njihova unutrašnja organizacija prostora poštuje pravila udobnosti suvremenog stanovanja. Također, velika se pažnja posvećuje povezivanju vanjskih i unutrašnjih prostora, a plohe pročelja su uprošćene i bez dekoracija, te izgledom otvora i upotrebom kamena prilagođena tradicionalnom načinu gradnje.

Među hvarskim ljetnikovcima iz ovog razdoblja, posebno se ističe obiteljska vila ing. Mihovila Novaka koja predstavlja prvi primjer potpuno suvremenog pristupa arhitekturi u Hvaru, ali i, za to vrijeme, vrlo smjelo i avangardno rješenje u hrvatskim okvirima.

Općenito gledajući može se utvrditi da je i ovaj period u graditeljskoj baštini Hvara iznjedrio kvalitetne objekte važne za povijest hrvatske arhitekture.

Dejanira Burmas Domančić

SUMMER HOUSES ARCHITECTURE IN THE PERIOD BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Summary

The period of the late 20s and 30s of the 20th century was marked in building heritage by intensive summer houses and villas building in both eastern and western suburban town areas.

This review does not comprise all objects of summer houses architecture of the time but the most eminent examples of the styles dominating the period.

Many architects and designers have been engaged in that period, their projects varying from the eclectic ones repeating stylistic elements of heavier monumentality up to objects reflecting Secession going on up to the completely contemporary ones favouring new materials and functionality.

It is absolutely of importance to point out summer houses designed by Alfred Albini and Kauzlarić and Gomboš, which had already been ranked among the best examples of summer houses architecture in Croatia Moderna, being also of very contemporary building quality, such as villa Pavlu of Marin Duplančić, villa „Herta“ done by Vladimir Šramel, and villa Lazarević of Josip Kodl.

These objects and others mentioned in this paper are incorporated in the landscape in the way of showing respect to its being adapted to the territory possibilities and values, while their interior space organisation respects the code of modern living comfort. Facades are plain, lacking decorations and by the look of window and door design in stone follow the traditional building ways. Family villa belonging to engineer Mihovil Novak stands out among all Hvar summer houses and represents the first example of a completely new contemporary approach to architecture in Hvar, being at the same time very bold and avant-garde solution within Croatian frameworks.

Generally speaking, we can confirm this period in Hvar heritage building brought to light objects of quality to Croatian architecture.

(translation: Lada Tudor)